

УДК 379.85

Маховка Вікторія Михайлівна
асистент кафедри менеджменту і адміністрування,
Полтавський національний технічний університет імені Ю.Кондратюка

Маховка Виктория Михайловна
ассистент кафедры менеджмента и администрирования,
Полтавский национальный технический университет имени
Ю.Кондратюка
Makhovka V.M.
assistant of the department Management and Administration,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

**СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**

**СОВРЕМЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ
ОРГАНИЗАЦИИ КОМПАНИЙ СЕЛЬСКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМА В
УКРАИНЕ**

**MODERN ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF THE
ORGANIZATION OF THE COMPANY GREEN (RURAL) TOURISM IN
UKRAINE**

Анотація: Мета статті полягає у дослідженні сільського (зеленого) туризму як напряму розвитку сільських територій та визначенні його ролі в забезпеченні конкурентоспроможності туристичного продукту регіону. Здійснюючи аналіз та узагальнюючи результати наукових досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, було визначено сільський (зелений) туризм як вид відпочинку пов'язаний з туристичною діяльністю в сільській місцевості. Обґрунтовано привабливість сільського (зеленого) туризму для розвитку туристичної діяльності та визначено даний вид туризму як альтернативний вид господарської діяльності населення сільських територій. Досліджено особливості організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму. Надана порівняльна характеристика правових вимог між зареєстрованою і незареєстрованою формою господарської діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму.

Ключові слова: сільський (зелений) туризм, господарські об'єднання, туризм, туристична діяльність, кластер, господарство.

Аннотация: Цель статьи заключается в исследовании сельского (зеленого) туризма как направления развития сельских территорий и определении его роли в обеспечении конкурентоспособности туристического продукта региона. Осуществляя анализ и обобщая результаты научных исследований многих отечественных и зарубежных ученых, было определено сельский (зеленый) туризм как вид отдыха, который связан с туристической деятельностью в сельской местности. Обоснованно привлекательность сельского (зеленого) туризма для развития туристической деятельности и определен данный вид туризма как альтернативный вид хозяйственной деятельности населения сельских территорий. Исследованы особенности организационно-правовых форм предпринимательской деятельности в сфере сельского (зеленого) туризма. Предоставлена сравнительная характеристика правовых требований между зарегистрированной и незарегистрированной форме хозяйственной деятельности в сфере сельского (зеленого) туризма.

Ключевые слова: сельский (зеленый) туризм, хозяйственные объединения, туризм, туристическая деятельность, кластер, хозяйство.

Abstract: The aim of this article is to study rural (green) tourism as the direction of development of rural areas and the determination of its role in ensuring the competitiveness of the tourism product of the region. The analysis and summarizing the results of research of many domestic and foreign scholars, was defined rural (green) tourism as a form of recreation associated with tourism activities in rural areas. Reasonably attractive rural (green) tourism for the development of tourism activities and identified this type of tourism as an alternative form of economic activity in rural areas. The features of the organizational and legal forms of business in rural (green) tourism. Provided comparative characteristics of the legal requirements between registered and unregistered form of economic activity in rural (green) tourism.

Keywords: rural (green) tourism, business associations, tourism, tourist activities, cluster management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку, процеси соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в галузі туризму, в тому числі і в сфері сільського (зеленого), зумовлюють пошук нових нетрадиційних організаційно-правових форм підприємництва та управління спрямованих не лише на розвиток ефективної туристичної діяльності в цілому, а і на забезпечення економічного зростання та підвищення рівня життя сільського населення. Одним із пріоритетних шляхів подолання проявів кризи, що склалась в аграрному секторі, є активізація сільського населення до підприємницької діяльності у сфері послуг, зокрема розвиток сільського (зеленого) туризму. Тому значно актуалізуються питання особливостей організації господарської діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які посилається автор. Дослідженню питання організації господарської діяльності суб'єктів, що надіють послуги з сільського (зеленого) туризму присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: В.В. Головацька, В.І. Цибух, В.Ф. Кифяк, П.В. Грішевський, С.М. Ілляшенко, В.В. Бондар, Т.І. Ткаченко, В.Г. Дарчук, В.О. Виноградова, Л.П. Дядечко та інші. У працях зазначених авторів були розглянуті особливості організаційно-правових форми підприємницької діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму в Україні. Проте, дане питання потребує подальшого дослідження та обговорення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Незважаючи на значну кількість наукових та практичних напрацювань спрямованих на розвиток сільського (зеленого) туризму, залишається недостатньо дослідженими питання особливостей

організації діяльності суб'єктів господарювання, що надають послуги з сільського (зеленого) туризму, вирішенню яких і присвячена дана стаття.

Постановка завдання. Здійснюючи дане дослідження, нами було визначено мету дослідити особливості організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму та порівняння правових вимог між зареєстрованою і незареєстрованою формою господарської діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогоднішній день, в Україні поряд з традиційними видами туризму, такими як лікувально-оздоровний, пізнавальний значної популярності набуває сільський (зелений) туризм. Варто зазначити, що даний вид туризму має значні перспективи розвитку майже у всіх сільських регіонах України, чому сприяє наявність необхідного потенціалу туристично-рекреаційних ресурсів. Популярність сільського (зеленого) туризму серед споживачів обумовлена не лише прагненням до відпочинку на природі, повернення до етнічних та культурних особливостей та традицій, а і значно нижчі витрати на туристичні послуги порівняно з іншими видами відпочинку на дороговартісних закордонних курортах тощо. З точки зору підприємництва поширення господарської діяльності орієнтованої на надання послуг з сільського (зеленого) туризму для приватних господарів сільських територій обумовлено вирішення проблем зниження безробіття, створення нових робочих місць, отримання додаткового прибутку та поліпшення соціально-економічного стану сільського населення. Підтвердженням цього є той факт, що у світовій практиці сільський (зелений) туризм вже досить тривалий час розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отриманих прибутків. Також, розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій [4].

Пропонуємо проаналізувати сучасні організаційно-правові форми підприємницької діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму. Перш за все

варто зазначити, що на сьогоднішній день більшість приватних домогосподарств, що надають послуги з сільського (зеленого) туризму не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності (рис. 1.), що значно ускладнює можливість обліку та контролю за їх діяльністю і стимулює тіньові економічні відносини в даному сегменті ринку туристичних послуг. Варто зазначити, що враховуючи економічну сутність господарської практики в сфері сільського (зеленого) туризму даний вид підприємницької діяльності доцільно віднести до неформальної економіки, яка характеризується випадковою економічною діяльністю, недекларованістю та нестабільністю доходів, відсутністю належного управління, неможливістю врахування кількості зайнятих осіб та обсягу виробництва осіб зайнятих в інших секторах економіки [1, 6].

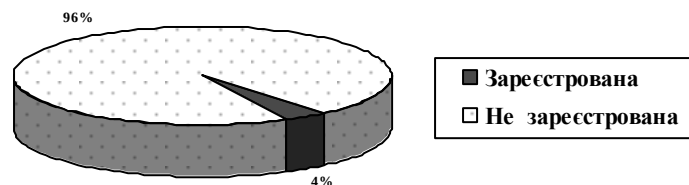

Рис. 1. Співвідношення зареєстрованої і незареєстрованої форми в сфері сільського (зеленого) туризму в Україні станом на 1.01.2014 р.

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень, [8]

Зазначимо, що організація сільського (зеленого) туризму з точки зору підприємництва, передбачає собою здійснення самостійної, систематичної, ініціативної діяльності громадян та підприємств, яка проводиться на власний ризик, в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, шляхом надання комплексу послуг (розміщення, харчування, організації дозвілля та забезпечення задоволення інших побутових потреб) з метою отримання економічного, соціального або іншого ефекту [2, 10].

Отже, фізична особа, яка прагне здійснювати підприємницьку діяльність в сфері сільського (зеленого) туризму, може обрати зареєстровану та незареєстровану форму господарювання. Обидві форми не суперечать чинному законодавству України, мають певні переваги та недоліки, які переставлені в табл.1. Спираючись на практичний досвід вітчизняного господарювання,

класифікацію та методику обрахунку виробництва інституційних секторів економіки України [3], можна виділити групи підприємств (інституційних одиниць), що можуть здійснювати господарську діяльність у сфері сільського (зеленого) туризму:

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика правових вимог між зареєстрованою і незареєстрованою формою господарської діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму

Вид діяльності	Зареєстровані підприємці	Без реєстрації як підприємці
Види послуг дозволені законодавством	Всі види туристичних послуг (за наявності необхідних ліцензій та дозволів)	Послуги розміщення, харчування
Надання дотації безробітним на започаткування власної справи	Може призначатися за умов складання бізнес-плану	Не призначається
Трудові договори з іншими особами, крім членів сім'ї	Не обмежено	Підлягають реєстрації органом державної служби зайнятості
Участь у програмах розвитку сільського (зеленого) туризму місцевого та регіонального значення	Дозволено	Дозволено
Ліцензування	Обов'язкове для інших видів послуг, крім розміщення і харчування туристів	Не потрібне
Сертифікація	Обов'язкова (до семи ліжок-місць для туристів у садибі – добровільна)	Добровільна
Сплата податку на додану вартість	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тис. грн. протягом останніх 12 місяців	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тисяч грн. протягом останніх 12 місяців. Оренда приміщень звільнена від ПДВ
Сплата податку з доходів фізичних осіб	15% з доходу за винятком пов'язаних витрат. Збори в Пенсійний фонд нараховуються на суму до 10 прожиткових мінімумів на місяць	15% з доходу від оренди приміщень (облік витрат не обов'язковий). Доходи від продажу сільгосппродукції та її первинної переробки звільнено від податку. Збори в Пенсійний фонд не нараховуються
Реєстрація договорів	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 12 місяців	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 15 днів
Реєстрація діяльності	Необхідно зареєструватися відповідно до законодавчо визначеної процедури	Окремі дії не потрібні
Припинення діяльності	Необхідно знятися з обліку як приватному підприємцю	Окремі дії не потрібні
Державний контроль (нагляд)	Проводить регулярно згідно визначеного законодавства	Проводиться щодо них не частіше одного разу на п'ять років, в тому числі щодо кількості туристів, рівня надання послуг та виконання умов

		договорів, а також внесення обов'язкових платежів до бюджету (п. 6 Постанови КМУ № 25 від 21.01.2009 р.).
--	--	---

Джерело: адаптовано та доопрацьовано автором на основі [9]

1. Фізичні особи або групи осіб у формі домашніх господарств. Домашні господарства – сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в інших стосунках.

2. Юридичні особи. Квзікорпорації (не фінансові корпорації) – унітарні підприємства (створюються одним власником) здійснюють ринкове виробництво товарів і нефінансових послуг, усіх форм власності та організаційно-правових форм господарювання (це майже всі юридичні особи, що надають послуги сільського (зеленого) туризму).

Ринкові некорпоративні підприємства, що належать домогосподарствам – створені з метою виробництва товарів і послуг для їх продажу або обміну на ринку; можуть займатись будь-яким видом діяльності, мати різну кількість найманих працівників, які не обов'язково є членами даного домогосподарства (зареєстровані та незареєстровані підприємці, що надають послуги сільського (зеленого) туризму).

Некомерційні організації – здійснюють самостійну систематичну господарську діяльність, спрямовану на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку (формальні об'єднання зацікавлених суб'єктів у сфері сільського (зеленого) туризму). Також, зазначимо, що підприємницька діяльність у сфері сільського (зеленого) туризму може здійснюватись на основі різних організаційно-правових форм, які умовно можна поділити на господарське об'єднання і індивідуальну (рис. 2.). Результати дослідження свідчать, що більш поширеною в сфері сільського

(зеленого) туризму є індивідуальна форма здійснення підприємницької діяльності на приватно-сімейній основі, що передбачає здійснення діяльності у відносно невеликих масштабах, тобто це переважно сімейний бізнес, який в основному використовує власну працю з елементами кустарного промислу (вишивки, ткацтва, плетіння, гончарство тощо).

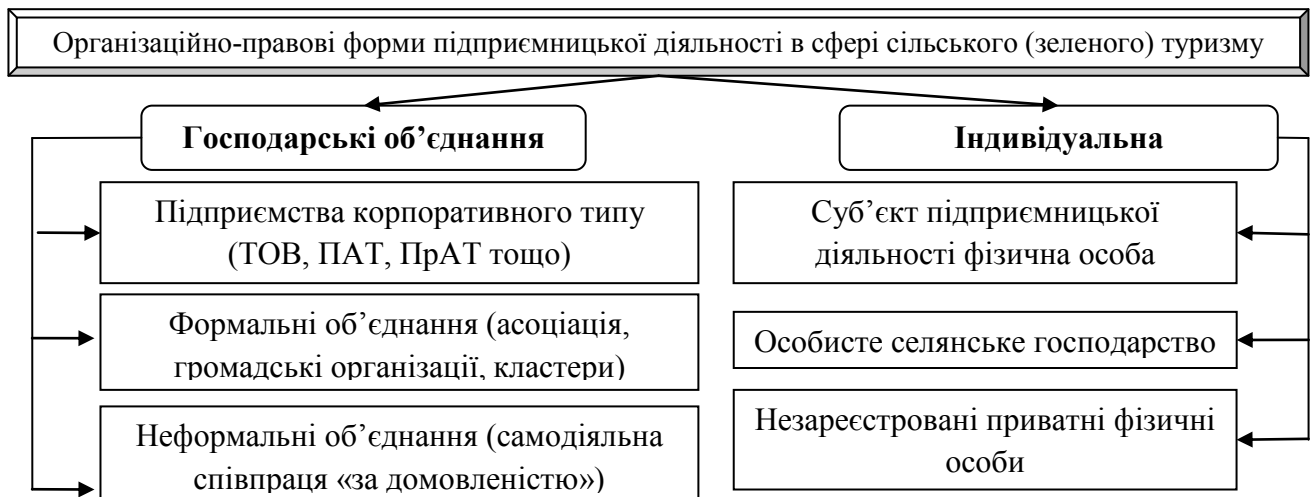

Рис. 2. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму

Джерело: розроблено автором

В якості засобів розміщення туристів в сфері сільського (зеленого) туризму використовуються переважно окремі кімнати будинку господарів чи окремі будинки, агрооселі, котеджі, садиби, гостьові дома, намети розмішені на присадибній ділянці.

До індивідуальної форми можна віднести господарську діяльність особистих селянських господарств, суб'єктів підприємницької діяльності фізичних осіб та незареєстрованих приватних осіб. Безумовно нажаль однією з найпоширеніших форм діяльності у сфері сільського (зеленого) є саме незареєстрована, що обумовлюється наступними факторами: відсутністю ефективного нормативно-правового регулювання даного питання, бюрократизація процесу реєстрації бізнесу та адміністративного управління та недостатністю обізнаності в сфері економічних питань ведення бізнесу тощо. Безперечно, самостійна господарська діяльність приватних власників агроосель

та зелених садиб непотрібно розглядати з негативної точки зору, проте все ж необхідно визначити деякі недоліки, зокрема:

недостатній рівень обізнаності та досвіду в організації власної справи;

недоліки нормативно-правового регулювання сфери діяльності в сільському (зеленому) туризмі, що обумовлює відсутність законодавчо визначених прав та обов'язків віх учасників ринку та ефективного регулювання взаємовідносин між ними;

обмежений доступ до інформації (в т.ч. і сучасних інформаційних технологій), як про особливості започаткування власної справи в сфері сільського (зеленого) туризму, так і реалізації маркетингової та рекламної діяльності;

високі податкові ставки;

дефіцит фінансових ресурсів для модернізації та створення нових об'єктів матеріально-технічної бази, розвитку туристичної інфраструктури для якісного обслуговування туристів;

відсутність стимулювання реєстрації підприємницької діяльності в сфері сільського (зеленого) туризму з боку державних органів влади на місцевому та регіональному рівнях;

труднощі в самостійному обслуговуванні значних туристичних потоків, особливо в пік сезону тощо [5].

Господарське об'єднання окремих представників, що здійснюють діяльність в сфері сільського (зеленого) туризму в певну асоціативну форму, що дозволяє ефективно і швидко координувати діяльність учасників у одному чітко визначеному напрямку, надавати цільове фінансування для підтримки розвитку, методичну, інформаційну, інноваційну, маркетингову допомогу, представляти спільні інтереси в державних органах влади, знижувати витрати на основну діяльність за рахунок співпраці тощо.

Індустрія туризму як комплексна система функціонує за певними правилами та нормами, які спрямовують діяльність людина в певному напрямку, які отримали назву інституцій [7].

Інституції поділяють на дві великі підгрупи: формальні та неформальні. В основі неформальних інституцій лежить сукупність суспільно передаваної інформації як культурної спадщини та є неформальними обмеженнями, що виражаються у формі норм, звичаїв, традицій, кодексів поведінки, різного роду умовностей тощо [7]. Неформальні інституції були сформовані, коли були відсутні формальні регулятивні механізми та відігравали ключову роль у суспільних взаємовідносинах, проте вони пронизують сучасну економіку, а на їх основі побудована етика бізнесу.

Формальні інститути виражаються закріплені, чітко визначені обмеження та правила, що сформовані та діють на основі неформальних інституцій. Формальні інституції визначаються у політико-правовій площині (конституція, підзаконні акти), економічній (права власності), договірні (правила укладання договорів) тощо. Результати досліджень показують, що розвиток сільського (зеленого) туризму супроводжується постійними динамічними інституційними змінами, а саме зміною правил, неофіційних обмежень, особливостей характеру та дотримання даних правил учасниками економічного процесу обміну людськими, фінансовими, інформаційними та іншими ресурсами [7].

До господарських об'єднань у сфері сільського (зеленого) туризму можна віднести підприємств різних організаційно-правових форм корпоративного типу. Визначені суб'єкти пропонують туристам послуги розміщення переважно в готелях, туристичних базах відпочинку, санаторно-курортних закладах, котеджах та мисливських будиночках з інфраструктурою, спеціально об'лаштовані наметні площадки тощо.

Іншою складовою господарських об'єднань є громадські організації, що здійснюють діяльність в сфері сільського (зеленого) туризму на формальних і неформальних засадах. На початкових етапах переважно діють неформальні об'єднання на основі усних домовленостей між учасниками щодо спільної співпраці. Побудова співпраці на основі формалізації відносин, передбачає створення організаційно-інституційних структур, які на безоплатній основі представляють інтереси учасників об'єднання. До формальних об'єднань на

рівні регіону переважно відносять неприбуткові громадські організації, спілки кластери, бізнес-інкубатори, асоціації тощо.

Ключовим аспектом сталого розвитку господарської діяльності в сфері туризму є побудова чітких взаємовідносин та співробітництва між підприємствами в межах певної територіальної одиниці (району). Співробітництво в туризмі може мати різносторонній характер і стосуватися стандартизації та контролю якості пропонованих послуг, навчання, маркетинг, реклама, інновації, інформаційне забезпечення (застосування сучасних інформаційних технологій), інвестиційна підтримка, захист інтересів та інше.

Результати дослідження свідчать, що в Україні відсутні державні інституції, діяльність яких спрямована на вирішення проблем розвитку сільського (зеленого) туризму, наразі дані функції виконують різні громадські організації. Однією з основних і найбільш ініціативних є всеукраїнська неприбуткова громадська організація Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні (заснована в 1996 р.).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Підсумовуючи вищевказане можна стверджувати, що становлення та розвиток сільського (зеленого) туризму як альтернативний вид господарської діяльності сприяє системному вирішенню соціально-економічних проблем, пов'язаних із відтворенням трудового потенціалу в аграрній сфері, формуванням нових напрямів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, підвищенням зайнятості, зростанням доходів та підвищенням його життєвого рівня населення. Проте залишається багато невирішених питань в організаційно-правовому аспекті здійснення господарської діяльності, що передбачає надання послуг з сільського (зеленого) туризму. Зокрема, виникає необхідність чіткого визначення особливостей індивідуальної форми та господарських об'єднань в сфері сільського (зеленого) туризму, особливо що стосується інтеграційних об'єднань (кластерів, асоціацій тощо), які в сучасних кризових умовах є більш ефективнішими, що буде метою подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Базилевич В. Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки// Економіка України. / В. Базилевич, І. Мазур – 2004. – № 8. – С. 36–44.2
2. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України // Стратегічні пріоритети, №1(6), 2008 р. – С. 138-143.3
3. Егоров О.И. Зарубежный опыт региональной науки, региональной политики и территориального развития // Регион: экономика и социология.- 2006.- №1. – с. 155-162. 4
4. Зайцева В.М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу в Запорізькому регіоні: монографія / За заг. ред. проф. В. М. Зайцевої. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. –400 с.1
5. Костриця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика (етноісторичний туристичний кластер «Древлянська земля»): монографія / М. М. Костриця / За наук. керівництвом і заг. ред. проф. Є.І. Ходаківського, проф. Ю.С. Цал-Цалка. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 196 с., С 40.
6. Махсма М. Б. Неформальна зайнятість селян України / М.Б. Махсма // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 7. – С. 175-180.
7. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К.: «Основи», 2000. – 198 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Заголовок з титулу екрану.
9. Сільський зелений туризм або відпочинок у селі : поради початківцям / [Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні]. – Випуск №2. – К.: Дім, сад, город, 2006. – 64 с.
10. Указ Президента “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності” // Урядовий кур’єр. - 2008. - 7 жовтня.